

ОБЛІК ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ІНОЗЕМНИХ КРАЇНАХ. ОСНОВНІ ВІДМІННОСТІ

Анотація. Розглянуто облік дебіторської заборгованості в Україні та в іноземних державах. Здійснено порівняльний аналіз вітчизняних та міжнародних стандартів ведення бухгалтерського обліку. Обґрунтовано доцільність та необхідність удосконалення вітчизняних стандартів.

Аннотация. Рассмотрен учет дебиторской задолженности в Украине и иностранных государствах. Осуществлено сравнение отечественных и международных стандартов ведения бухгалтерского учета. Обоснована целесообразность и необходимость усовершенствования отечественных стандартов.

Annotation. The receivables accounting in Ukraine and foreign countries was researched. The comparison of domestic and international accounting standards was done. The expediency and necessity of the improvement of domestic standards was proved.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, Accounts Receivable, Receivables, П(С)БО, МСФЗ.

Коли відбувається тотальна глобалізація ринків, перехід до єдиних стандартів ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності за міжнародними стандартами є необхідністю. Вітчизняні підприємства намагаються вийти на світовий ринок, а також залучити якомога більше іноземних інвестицій. Завдяки цьому постає питання у наданні прозорої та зрозумілої інформації користувачам. Найчастіше виникають проблеми з тим, що саме визнавати дебіторською заборгованістю, то в якій оцінці, або за якою вартістю відобразити дебіторську заборгованість та як відобразити у бухгалтерських записах факт отримання грошей.

Вивченням проблеми обліку та оцінки дебіторської заборгованості займалися такі вітчизняні вчені, як: Ф. Бутинець, С. Голов, В. Костюченко, Г. Нашкерська, Р. Грачева, Л. Ловинська, Г. Ямборко, а також зарубіжні вчені: Б. Нідлз, Т. Уорфілд, Дж. Вейгант та ін.

Об'єктом дослідження є особливість обліку дебіторської заборгованості відповідно до П(С)БО та МСФЗ.

Предметом дослідження є визначення подібностей та відмінностей обліку дебіторської заборгованості у рамках національних та міжнародних стандартів.

Метою даної статті є порівняння обліку дебіторської заборгованості відповідно до П(С)БО та МСФЗ відносно визнання та класифікації дебіторської заборгованості, а також розкриття інформації про неї у фінансовій звітності.

Розуміння дебіторської заборгованості вітчизняними вченими є близьким до визначення наведеного у П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість". Згідно з яким дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованості дебіторів на певну дату та підрозділяється за ступенем впевненості в її погашенні на безнадійну та сумнівну [1].

Попов А. З. називає дебіторську заборгованість "боргом на користь підприємства" та "частиною господарських засобів підприємства, що вибула зі складу даного підприємства і знаходяться у фактичному розпорядженні іншого підприємства і, виконують там роль капіталу" [2].

Крейцев Г. Г. вважає, що дебіторська заборгованість – це вимоги щодо оплати. Боргові вимоги є еквівалентом боргу тієї особи, на яку покладається виконання обов'язку; як і борги, боргові вимоги розглядаються з точки зору терміну їх виконання [3].

Проте найпоширенішою стала думка, до якої схиляється більшість науковців і практиків – визначення дебіторської заборгованості як боргів [4].

Згідно з МСФЗ не існує єдиного визначення дебіторської заборгованості. Однак можна сказати, що дебіторська заборгованість – це фінансовий актив, який є контрактним правом отримувати грошові кошти або цінні папери від іншого підприємства [5].

Термін "дебіторська заборгованість" у міжнародних стандартах бухгалтерського обліку суттєво відрізняється за змістом і розрізняють Accounts Receivable та Receivables [6].

Accounts Receivable (дебіторська заборгованість, обсяг продажу або дебітори) – суми, що мають надійти від покупців та відображені в бухгалтерських книгах підприємства, але не підтверджені векселями, траттами або акцептами (відкриті балансові рахунки), тобто сукупна сума, що має бути виплачена торговельними боржниками. Така дебіторська заборгованість стає частиною поточних активів, якщо пред'явлені позови погашаються протягом 12 місяців після звітного періоду відповідно стандартній практиці бухгалтерського обліку.

Receivables (торговельна дебіторська заборгованість) – вимоги до третіх осіб на отримання в майбутньому грошей, товарів, послуг. Дана дебіторська заборгованість включає рахунки на отримання заборгованості від покупців з продажу в розстрочку, заборгованості по векселях на отримання, заборгованість робочих та службовців, заборгованість страхових компаній щодо усунення майнових збитків [7].

Класифікація дебіторської заборгованості в іноземних країнах відбувається за загальними правилами. За очікуваними термінами погашення, які встановлюються в договорах, у всіх країнах заборгованість поділяється на поточну дебіторську заборгованість – заборгованість, яка повинна бути погашена протягом одного року чи

операційного циклу (залежно від того, який період довше), і непоточну (довгострокову) заборгованість, яку в окремих країнах поділяють на середньострокову та довгострокову [8].

Відображення дебіторської заборгованості в іноземних країнах відбувається за такими складовими:

торговельна та інша дебіторська заборгованість;

аванси видані;

дебіторська заборгованість пов'язаних сторін [8].

У той час як вітчизняні підприємства відображують дебіторську заборгованість за такими статтями:

довгострокова дебіторська заборгованість;

дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги;

дебіторська заборгованість за розрахунками: з бюджетом, за нарахованими доходами, за виданими авансами

і за внутрішніми розрахунками;

інша поточна дебіторська заборгованість.

Таким чином, в Україні існує чітка регламентація рахунків бухгалтерського обліку, що дає змогу чітко на всіх підприємствах країни визначити суму заборгованості покупців та замовників, що не можна сказати про інші зарубіжні країни, де підприємства самостійно розробляють плани рахунків.

Моментом визнання дебіторської заборгованості у звітності як активу за МСФЗ і П(С)БО є виконання двох критеріїв: імовірність отримання підприємством у майбутньому економічних вигод і достовірність визначення її суми.

Проблема визнання дебіторської заборгованості за кордоном пов'язана із застосуванням гнучкої системи численних знижок. Знижки, що надаються покупцю, поділяються на дві великі групи:

1) торгові знижки – це відсоткові знижки від базової ціни;

2) знижки за оплату в строк – знижки залежно від строку оплати.

Саме останній вид знижок за оплату в строк і створює проблему визнання дебіторської заборгованості. У зарубіжній практиці існують два методи відображення таких знижок у бухгалтерському обліку:

1. Валовий метод, який найширше використовується на практиці. Суть його в тому, що сума продажів та дебіторська заборгованість записується на загальну (валову), без знижки, суму виставленого рахунку. Знижки відображаються лише тоді, коли здійснюється оплата, протягом періоду дії знижки. Для їх запису використовується контрахунок до рахунку "Продаж", який у кінці року відображається в Звіті про прибутки та збитки як коригувальна стаття (вираховується) до загальної величини виручки від продаж. Іншою коригувальною статтею є рахунок "Повернення товарів та знижки", який також має дебетове сальдо та відображає інформацію про суму повернених товарів або інших наданих знижок.

2. Чистий метод. При використанні цього методу знижка, не отримана покупцем, трактується як "штраф", який він повинен сплатити за придбання товару в кредит, а не за готівковий розрахунок, пізніше періоду дії знижки [9].

У вітчизняному Плані рахунків у випадку відображення знижок валовим методом передбачено використання контрахунку 704 "Вирахування з доходу" до рахунків 701 "Дохід від реалізації готової продукції", 702 "Дохід від реалізації товарів", 703 "Дохід від реалізації робіт і послуг". Його дебетове сальдо на дату звітності відобразиться у Звіті про фінансові результати як коригувальна стаття "Інші вирахування з доходу".

Чистий метод у вітчизняній практиці застосовується рідко. При цьому методі первісні продажі і дебіторська заборгованість відображаються на рахунках бухгалтерського обліку за вирахуванням знижок. А вони відображаються в обліку вже при отриманні оплати.

Згідно з положеннями П(С)БО 10 поточна дебіторська заборгованість поділяється на сумнівну і безнадійну заборгованість, чого немає в положеннях МСФЗ.

Сумнівна заборгованість – це поточна дебіторська заборгованість щодо якої існує невпевненість у її погашенні боржником.

Безнадійна дебіторська заборгованість – це поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість у її неповерненні боржником або за якою минув строк позовної давності.

У зарубіжній практиці безнадійною вважається дебіторська заборгованість, яка, ймовірно, ніколи не буде сплачена. Наявність безнадійного боргу призводить до втрати виручки від продажу або до збитку, і вимагає відповідного зниження величини дебіторської заборгованості по рахунках та зменшення прибутку.

Двома найбільш поширеними методами обліку безнадійної заборгованості в більшості країн є метод прямого списання і метод нарахування резерву.

Метод прямого списання полягає в тому, що безнадійна дебіторська заборгованість списується на витрати в той момент, коли точно відомо, що рахунок не буде оплачений.

Метод нарахування резерву передбачає здійснення попередньої оцінки можливої величини безнадійної дебіторської заборгованості або на підставі загальної величини продажів, або на підставі загальної величини дебіторської заборгованості. На обчислену суму нараховується резерв.

Списання безнадійної заборгованості відбувається за рахунок резерву. Резерв сумнівних боргів, як правило, представляє відсоток від суми продажу в кредит або від дебіторської заборгованості на кінець звітного періоду.

У вітчизняному П(С)БО 10 також існує схожий термін "резерв сумнівних боргів". При цьому величина резерву сумнівних боргів визначається за одним із методів: застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості чи застосування коефіцієнта сумнівності.

За методом застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості величина резерву визначається на основі аналізу платоспроможності окремих дебіторів.

За методом застосування коефіцієнта сумнівності величина резерву розраховується множенням суми залишку дебіторської заборгованості на початок періоду на коефіцієнт сумнівності.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що існують як відмінності, так і подібності при обліку дебіторської заборгованості у нашій та іноземних країнах. Підприємствам, які збираються працювати у інших країнах чи співпрацювати з іноземними контрагентами треба звертати на це свою увагу.

В Україні на сьогодні існує чітка норма ведення бухгалтерського обліку, в той час як іноземні компанії мають можливість самі обирати форми фінансової звітності, методи відображення в них інформації про певні об'єкти обліку, а також при встановленні відповідного рівня суттєвості, відображати у звітності лише всі суттєві дані обліку.

Отже, потрібно вдосконалювати вітчизняну систему обліку дебіторської заборгованості, а також намагатися привести вітчизняні стандарти до міжнародних. Що в свою чергу приведе до розв'язання зовнішньоекономічної діяльності.

Література: 1. П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість", затверджене наказом МФУ від 08.10.1999 р. № 237, із змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 2. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник / Ф. Ф. Бутинець. – 6-те вид., перероб. і доп. – Житомир : ПП "Рута", 2005. – 756 с. 3. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент : навч.-довідн. посібн. / Г. Г. Кірейцев. – Житомир : ЖІТІ, 2001. – 432 с. 4. Бланк И. А. Управление активами / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр ; Эльга, 2002. – 702 с. 5. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х. : Фактор, 2008. – 1008 с. 6. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності : навч.-довідн. посібн. / Ю. С. Цал-Цалко, Г. Г. Кірейцев, І. В. Луканьов та ін. – Житомир : ПП "Рута", 2011. – 707 с. 7. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку / переклад Т. Шарашидзе. – К. : 2009. – 730 с. 8. Сопко В. В. Бухгалтерський облік: фінансовий та внутрішньогосподарський / В. В. Сопко, О. В. Бойко, М. І. Кучер. – К. : Фенікс, 2003. – 468 с. 9. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія та практика : навч.-практ. посібн. / Н. І. Верхоглядова, В. П. Шило. – К. : ЦУЛ, 2010. – 536 с.